

శ్రీ
అభినవసరస్వతి

యనునది హాస్యశ్రీ

అష్టావధాని. జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిచే
బ్రచురింపఁబడుచున్నది.

గుంటూరుజిల్లా, పల్నాడుతాలూకా, జానపాడు.

సంపుటము

1914 జనవరి

సంచిక 1

విషయములు.

1 స్వపీషయము.

2 కృతివిమర్శనము.

3 సుకవిరిపుకపోలచపేటము.

4 స్వర్ణకార వ్యవహారము పత్రికాధిపతి

5 శంతనరాజచరిత్ర అన్నమరాజు రమణయ్య

6 ఇందుమతీపరిణయ వీరిక తిరుపతి వెంకటేశ్వరకవులు.

చందానిర్ణయము సంవత్సరమునకు

ప్రధానపోషకులకు రు 25 0 0 సహాయులకు రు 5 0 0

పోషకులకు రు 10 0 0 చందాదారులకు 2 0 0

చంద్రికాముద్రాక్షరశాల, గుంటూరు.

Printed at the Chāndrika Press, Guntur
and Published at Janapadu, The Editor Ashtavadhani
Janapati Pattabhirama Sastry.

అభినవసరస్వతీ కార్యస్థానమున వెలకు ద్వారకు పుస్తకములు :—

1	అశ్వయాచార్యవిజయము	రు.	0- 4-0
2	కరిణీకోద్ధారిణి		0- 4-0
3	వాసంతికాపరిణయము	}	ఇవి నాటకములు		0- 4-0
4	కంసవధము				0- 8-0
5	చమత్కారమంజరి		0- 4-0
6	విరూపాక్షవీరగురుపరంపర		0- 2-0
7	నీతిగీతలు (సుమతిశతకమునకు సంస్కృతము)				0- 2-0
8	వత్సలనీతిశతకము		0- 1-0
9	విశ్వబ్రాహ్మణశబ్దఖండనము		0- 2-0
1	అత్యద్భుతవిమర్శనము		0- 5-0
11	నర్మరాపునేటశతావధానము (తిరుపతివేంకటీయము)				0- 3-0
12	లక్ష్మీవిలాసము		0- 4-0
13	చిత్తూరుజిల్లా తీర్థవిమర్శనము		...		0- 4-0
14	పశ్యాంపుశ్యాం		0- 2-0
15	సంగదోషము		0- 3-0
16	సశ్యశబ్దవిచారము		0- 3-0
17	వీరభాగవతము		1- 4-0
18	పులిందావివాహము		0- 4-0
19	గురిగింజ		0- 1-0
20	గుంటూరుసీమ, తిరుపతివేంకటీయము		...		1- 0-0
21	వేమవర్గాగ్రహారశతావధానము		...		0-12-0
22	షిష్టపేషణము		0- 1-0
23	వ్యాసనిష్కాసనము		0- 1-0

అభినవసరస్వతి

సంపుట 6. } జానపాడు } సంచిక 1.
ప్రమాది సం॥ పుష్యమాసము

స్వ వి ష య ము.

చ॥ పదుగురియూదరంబునకుఁ బాత్రుండఁగాఁగఁదలంచి ఓహునే
నిలె మొదలస్సదీయనుగు నీనెలవేపరు పంపుచుండు నో
చనువరులార! పంపఁబడుసంచికలన్నియు స్వీకరించుచున్
నదయులకొంచుఁ దత్క్రియము చేయవలయునఁగ నుద్యమించుడి॥

తే॥ అభిమతమెలేకయుండిన నాదినుండి

వచ్చువాని నెమరలింప నిచ్చుగొనుఁడు

వీషిమాత్రమెమరలించు పాపమునకుఁ

బాలుడడకుఁడు గ్రహించి ప్రార్థనముల॥

ఈరితి నెన్ని సారులు ప్రచురించుచున్నను నెందఁతొందఁతోపిపీలు
తిరుగఁగొట్టునాచారముమాత్రము మానరైరి. ఒకఁడెండుకాదుఁ
కదా? తుద కయిదాఱుసంచికలుమిట్టినవారిపీలుతిరిగివచ్చినందులకుఁ
గూడ మే మంతగా విచారింపము గాని కొందఱు 11 సంచికలవఱకును
బ్రతికం గైకొని సంతృప్తిరాంతముగుటఁ దుదిసంచిక విధిలేక వీషిపంపి
నపుడుమాత్రము త్రిప్పివేయుచుండిరి.

మాకెక్కువపరిచయము లేనివారికిని, పెద్దమనుష్యులుగాఁబొడకట్టని
వారికిని నొకటిరెండుసంచిక లే యూరకపంపి యాపై వీషిచేసి లాభమో
నష్టమో యేదియో యొకటి తేల్చుకొందుము. పరిచితిగలవారికిని
బ్రతికపై నభిమానముగలవారికిని బ్రతిష్ఠగలవారికిని సాధ్యమయి
నంరవఱకు సమావేశముచేయఁదలఁచియు వారలేపంపుదురనియెంచి
యు, చాలకాలముగడపి విధిలేక సంతృప్తిరాంతముగకీ వీషిపంపుట
యాచారమై యున్నయది. అప్పటికిని “మనకుఁగూడ వీషిచేయవలెనా”
యనియు జవానువీషిచెచ్చిపుడు నోటినుపై దస్కతుచేసి మరలనది

తెచ్చికొనకయు సమయముకుఁ జేలిలోఁ బ్రకములేకయు నుండియు నెంతయభిమానాదరములుగలిగియుండినను సహజశాభ్యముచే నెసఁగ లేకయు నిట్లనేకవిగముల మరలింగిననారే మగుచున్నార. దయ యుంచి మ మ్మిట్టనప్తములపాలుచేయక యుచితస్థితియందే యుండుట కవ్వారలనందఱ సభ్యులించుచున్న వారము. పత్రికపైఁగాని మాపైఁగాని యెవ్వయోకారణములచే నుపేక్షజనించినవారు వెంటనే “పత్రిక పంపవల”దని తెలిపి వ్లాఘాపాత్రులగుట ముదిదికాని సంవత్సరాంతము సరిగాఁ గైకొని చందాయెగ వేయుటమాత్రము సజ్జనలక్షణముకాదని మనవిచేయుచున్న వారము.

కృతి విమర్శము.

లింగార్చనాబాధనీసమాలిక:— ఇది ప్రకటితమైన యొకకరపత్రము-అష్టానధాని చించినాడ వెంకటరత్న శాస్త్రిగారి చేబడుపబడి మా కార్యస్థాన మలంకరించినది-కవియ్యాసీసమాలికను పుష్పమయమో రుద్రదాక్షుచయమో యై కమఁ జిత్రముగఁగూర్చినమాలికచే సలంకరింపబడి యాలయములయందు సుప్రతిష్ఠితమైయుండు శి న లింగముయొక్కయాకృతిలో నిమిడ్చిచూపఁకుఁగనులపండువున నెసరించెను- మాలికయొక్క చతుఃకోణములయందలి చతురక్షరములలోను “గృష్ణకవి”యని తనపేరును, లింగాధిష్ఠితమగు గద్దెయొక్క చతుఃకోణములయందలిచతురక్షరములు, అభిషేకోదముక్రిందికిఁబడు నాకారములోనియొకయక్షరము, లింగాగ్రము రెండుకోణముల రెండక్షరములు, వెరసియేడక్షరములలోను “భాగవతులవారు”అని తనయింటి పేరును, లింగాగ్రమునుండిఃపీఠమూలమువఱకుగల మధ్యాక్షరములలో ‘శ్రీమజ్జనకుండగు ర ఘనాధబుధుని యానతిదేవీస్తవము”అని తనచిక్కిరితమును, మాలికలో నక్కడక్కడ మణులవలెగూర్చిన యాటక్షరములలో “శ్రీరామలక్ష్మీంబ”అని తనతల్లిపేరును, నిమిడ్చి కవి తనచాతురినంతయుఁ బాఠకలోకమునకు వెల్లడించియున్న వాఁడు, ఈపత్రము వలయువారు పై వెంకటరత్న శాస్త్రిగారి పేరినే బెజవాడకు వ్రాసిన సుచితముగాఁబడయఁగలరు.

సుకవిరివుకపోలచ వేటము.

ఇంచుమించు నాలుగుసంవత్సరములనుండి శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులమీఁదికిఁ గొందఱు పండితమహర్షు లొంటికొలిపైన లేచుచున్నారు, అం దగ్రతాంబూలపుచారు గీరితకారయితలు, తరువాత వారు గుంటూరుసీమలోని కథానాయకులు, అటుపిమ్మటవారు పైవారల సనుకరించువారును, అట్లుకామటితోఁదఱు నని యెల్లరెఱింగిన విషయమేకదా. శ్రీ కవివరులపైఁ బునఁ మన్యులు కాలుద్రవ్వటను గుఱించి పూర్వ మెఁ డో తాతల కాలమునఁజేసిన వీరిదిగ్విజయసమయమున నంతపాటివాఁ యైన లేమిచే నెఱో కనులుమూసి గంతకట్టి యశమువడసిరినియు నిపు ఁదఱో మహానుభావులువిలసిల్లుటచే వీరి యాట లెంతమాత్రమును సాగి రాకున్నవనియుఁ గొందఱు అభిప్రాయ పడుచున్నారు కాని ప్రకృతపు మన మన్యులవలె శ్రీ కవివరుల దిగ్విజయసమయమునందలి పండితశ్రేణిండులు స్వశక్తి నెఱుంగక “యేన కేనా ప్యపాయేన ప్రసిద్ధఃపురుషోధవే” త్తను శ్లోకప్రమాణానుయాయ మండలిలో గణింపబడి బుధజనానిహాసయోగ్యత నిచ్చుగింపక శారవపరిరక్షణము గావించికొనినసంగతి వారు(పైవిధముగ నభిప్రాయపడువారు) గమనింపలేకపోవుట శోచనీయమని వ్రాయవలసివచ్చినందునకుఁ గష్టముతోఁచుచున్నది, లోకమునఁ గలహాసనక్తి తారసిల్లనేని నొకరిపైన మఱియొకరు కాలుద్రవ్వట యెదిరికన్నఁ దా నెక్కుడుసమర్థుడైయుండుటవలనను, ఎట్లేనిగానిమ్మని యన్నిటికిఁ దెగించియుండుటవలనను నిరూపింపవచ్చును. అందు శ్రీ కవివరులమీఁదికి మన్యులే తెంచుట రెండవవిధముగఁ బరిగణించుట కావంతయు శంకింపఁ బసిలేదు. శ్రీ

కవివరులనలని పరాభవమునైతము గ్రంథస్థమై శ్రేయోదాయకమగు
టంబట్టి మచ్యుల కెట్లుచూచినను లోటుగలుగుచు, భవతునామ, ఇపు
డు నేను శ్రీ కవివరులతో డుట్టుచ్చులంగొట్టు నందఱుగూర్చి వ్రాయ
గడంగలేదు, అందులకు శ్రీ కవివరులును మఱికొందఱు సమదర్శను
లును న్యాయరీతిని గార్యము నిర్వహించుచునే యున్నారు. ప్రస్తుత
మీయుపోద్ఘాత మింతటితోనిలిపి ముఖ్యముగ నిపుడు వ్రాయఁబూని
నదాని కుపక్రమితము, రామాయణములోఁ నిమకలవేట్లాట, యని
నట్లినడుమఁ “బా.శిగృహీతాశ్రవణానంద శృంఖల”యని నూతనముగ
నొక విమర్శనగ్రంథరాజము బయలుదేఱినది. అయ్యది యొకమిత్తుని
యొద్దనుండఁగ నందలివిషయములఁ జూచితిని. ఇక్కాలమున నుదయిం
చు విమర్శనగ్రంథశిలీంధ్రములలో మూడువంతులు పరస్పరక్రోధగర్జ
తములవలననే యుప్పతిల్లుచున్నవి, దశానామేకాదశ, అనినట్లు వాని
లో నొదియు నొకటియే కాని “నిష్పక్షపాతముగ వ్రాయఁబడిన”దని
గ్రంథకర్త లెంతప్రకటింపించినను “నిష్పక్షపాతబుద్ధితో వ్రాయఁబడిన
దాననుకాను మొట్టో”యని యాగ్రంథమే ఘోషించుచున్నది. ఎప్ప
టికిని విమృష్టనిన్న విమర్శకుఁ డధికప్రజ్ఞాశాలియై తాను నిర్దుష్టము
గవ్రాయఁగలిగి యన్యుల విమర్శించిన మేలగును గాని శృంఖలకర్త
లవతారికలో “నేను తిరుపతివేంకిటకవుల కవిత్వములోఁ దప్పులువట్టిన
ను నాకవిత్వములోఁగూడఁ దప్పులుండకపో”వని వ్రాసికొనినట్లు తప్పు
డువ్రాతలతోఁ దప్పులు చూపినఁ బ్రాజ్ఞలోకము విశ్వసింపదు. విమృ
ష్టానికన్న విమర్శకుఁ డధికుఁడగును “నిజములగు తప్పులుఁజూపిన
నవి తప్పులుగాకుండునా”యని ప్రశ్నింపవత్తురేమో, పాప మావృధా
శ్రమ వీరికెందులకు? శ్రీ కవివరులచేత నె “ప్రమాదాదిపతితదోషము

లున్నచో సవరించికొనుడు" అని తత్తద్గ్రంథపీఠికలలోనే సవినయముగ సూచించబడి పాఠకవరులు జాగరూకతతోనే పఠించుకొనుచున్నారని కావున నాచదువరులకన్న నీశృంఖలకర్త విశేష మేమున్నది? ఒకవేళ త్రివిధవివరులకన్న శృంఖలకర్తలధికులే యందురేని నాయాధిక్యమునుగూర్చి యెల్లలోకమునకువలెనే వారి (శృంఖలకర్తల) హృదయమునకును గట్టిగ తెలియును. మఱియు నీశృంఖలకారులు తమ యీ మహాగ్రంథభూమికలో, పైవిధమునవ్రాయుటఁజూడఁ గాళిదాసుఁడు "కవనూర్యప్రభప్రౌవంశః॥ మందః కవియశః ప్రార్థీ" యను శ్లోకములను జెప్పికొనినట్లు తమరును గర్వనిరాసకముగ నట్లుచెప్పికొనిరని తోఁచెడిని, చదువరులారా! మీకొకవిజ్ఞప్తి, ఏమన "కాళిదాసకవితాశృంఖల" ఇది నాచేఁ జేయఁబడిన యొకవిమర్శనగ్రంథము. అందలివిషయము నిచ్చట మచ్చున కిచ్చుచున్నాను, కృపారసంభవము॥ సర్గ॥3॥ శ్లో॥44॥ త్రియంబకంసంయమినందదర్శ॥ అనియున్నది. ఇచ్చట త్రియంబకం, అనుచోట యణాదేశ మేకాని. ఇయజ్ఞాదేశమురాదు, కవిజీవించి యుండినచో నికోయణచి సూత్రార్థముఁ జక్కగ బోధించియుండును. గాని యది ఘటింపలేదు. అయినదానికి నగచి ప్రయోజనమేమి? ఈ యపాణినీయప్రయోగమును గాళిదాసశ్మశ్పాతీయగు మల్లినాథుఁడు "త్రియంబకమితి పాద్యపురాణార్థోయం, అయ మియజ్ఞాదేశ" యనియు సోపి మహాకవిప్రయోగా త్తథాంగీకృత, యనియు నెట్లొ శ్రమపడి వ్యాఖ్యానమున సమర్థించెనుగాని యది యెంతమాత్రము పొసగదు కావున నిది శుద్ధతప్పు, త్రియంబకమని సండితులు విద్యాధులకు దిద్ది చెప్పినది, ఛందోభంగమైన నగుఁగాక. ఈనాగరిక కాలమున మన మా ఛాందసము నంతగాఁ బాటించవలసిన పనిలేదు. అంతగాఁ గాదు కూడ

దనువారు, త్రిలోచనం అని పాతాంతరము గల్పించుకొనవలయును, ఇట్టితప్పులు కుప్పతెప్పలు, దిగ్భ్రాతముగా నిది చూపబడినది. ఇంకను రసభంగాదిదోషములు కలవు గాని వ్యాసవిస్తరభీతిచే నిట నుదాహరింపమానితిమి (నా కాళిదాసకవితాశృంఖలాపీఠికలోని వచనము) నేను కాళిదాసకవిత్యములోఁ దప్పులుపట్టినను నాకైతలోఁసైతము తప్పులుండును, ఇంకొకమనవి, స్వపరశక్తితారతమ్య మెఱుంగని విమర్శకులు బయలుదేరినప్పు డవసరమనితోఁచెనేని నా కాళిదాసకవితాశృంఖలలోని రత్న మొకటి రాల్పబడుచుండును. ఇదియొక యముద్రిత బుద్ధిస్థగంధసాగరము. వలయునా రిట్టినమయమున నప్రమత్తతతో వార్తాప్రతికలు వెదకికొనునది కావున నోమహాశయులారా! యిట్టి వెట్టి మొట్టివిమర్శనమాలవలన నొక గ్రుడ్డిగవ్వయేని లాభమున్న దేమో యోచింపుడు, పైవిధమున శ్రీమహాకవివతంసుడగు కాళిదాసుని గూర్చి వ్రాయవలసివచ్చినందులకు నమృహనీయుని హృదయమున భావించి యిప్పటికిప్పుడే వందనశతము లర్పించి దురితదూరుడనగు చున్నాను. ఒకపక్షమునఁ జూచిన శ్రీకవివరు లచ్చుతప్పులుమున్నగు స్వల్పదోషము లంతగాఁ బాటింపక జూరవిడుచుటయు లోకోపకారము గనే పరిణమించుచున్నదనవచ్చును. ఏలయనఁ దన్మూలమున నెవ్వరేని బనిలేనినాపితునిఁ బోనివారు వానినన్నిటి మెకవిమర్శనగంధముగఁగూర్చి శ్రీకవివరుల వానిచేతనైనఁ గొన్నిపొత్తముల నమ్మకొని పొట్ట ప్రాసికొందురు. మఱియు నాకు లోకోపకారమున కింతగఁ బాటుపడి వ్రాసిన శృంఖలలోఁ దత్కర్త లెంత తెలివితేటలఁ గనపఱిచిరో యొకింతపట్టిచూతమనుతలంపు వొడమియు సందునకు సుదర్శనీపత్తిక యింత కుమున్నే పూనికొనియుండుటంబట్టియు శ్రీకవివరులు తృణీకరింపఁ

బోవుచుండుటం బట్టియు మీఁదమీఁద ననగత్యమనిఁగించినది, శ్రీ
 కవివరుల యొప్పులను దప్పులుగా భ్రాంతిపడి కొన్నింటిని, ఒప్పులని యె
 టింగియు నపారపాండిత్య వైదగ్యముచే దప్పులుగా సాధింపఁబూని
 కొన్నిటిని “ప్రమాదోధీమతామపి”యని యుండుట బట్టి ప్రమాదపతిత
 ములఁ గొన్నిటిని నేకరించి విమర్శకాగ్రగణ్య చిరుదము సంపాదింపఁ
 బాతరలాడుచున్న ప్రస్తుతవిమర్శకుఁడుగారు, వెక్కిరింపఁబోయిన మూ
 తివంకరబోయె నను సామెతకుఁ దార్కాణమైరనుటకు విచారముగ
 నున్నది. ఖగఁటిమిగలవానికి లక్షణ మొరులకు వంకలిడుటగాదు.
 వారికన్న మిన్నగఁ గార్యము నిర్వర్తించి లోకమునకుఁజూపినఁ జాలు
 ను. అప్పుట్ల వారును వీరి ననుసరింపకతప్పదు, ఇంతకు నధిక్షేపగ్రధిత
 కంకణులకుఁ గార్యనిర్వాహణమన్నఁ గంఠముమీఁది గాండివముగాని
 వేటొండుగాదు. నల్లనినులోచనములవానికిఁ బ్రపంచమంతయు నల్లగ
 నే కాన్పించినపగిది రోపాస్వేషణాయ త్తచిత్తునకు దుఃఖాదుప్తములు
 రెండును భిష్టముగఁగాన్పించుట స్వతస్సిద్ధము. శ్రీకవివరులమీఁద
 ననూయచే ననేకవిధములఁ గాలుద్రవ్యవారలకందఱు కుపయోగ మే
 మేనిఁ గలదిని వారియభిప్రాయమేమోకాని లోకోపకారకారకములగు
 గ్రంథము లింక నెన్నియేని రచింపవలసిన పరిపూర్ణ భారము శిరమందు
 గల శ్రీ మహాకవివరులనఁదగిన తిరుపతివేంకటేశ్వరుల ననవసరములగు
 పేలపిండిప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుటలో ననఘామగు వారికాలము
 ను వృధాయాపనముఁజేయక విధిలేనివారిగఁ జేయుచు లోకోపకార
 మున కాటంకపఱచిన ఘోరపాతకముమాత్ర మీకాలుద్రవ్యవారలకు
 జన్మజన్మమునకు వెంటఁబడి వేధింపకమానదు. ఇది ముమ్మాటికిని ని
 క్కము. మనయాంధ్రభాష కిష్టాడు శ్రీ కవివరులుపెట్టినది భిక్షగ
 నున్నది, ప్రకృతము నూటికిఁ దొంబదిమంది వారిగ్రంథపఠనమువలనను
 వారిని మార్గదర్శకులుగ నుంచికొనుటవలనను దమపాండిత్యమునకు
 వన్నె తెట్టికొనుచున్నారనుట నిర్వివాదాంశము. ఇట్లు వ్రాయుటచే

శ్రీ కవివరులు మా కేదియుఁ ద్రవ్వితలకెత్తునదిలేదు. మాకుఁగల న్యాయపక్షపాతమే యట్లువ్రాయించినదికాని మఱియొకరిప్రోత్సాహమును లేదుఒకవిద్యావిషయకప్రసంగమువచ్చినప్పుడుదక్కనన్నిటమాకుభయము సమానగౌరవపాత్రులే. నా రొరిగించినదియులేదు నీ రొరిగింపనిదియు లేదు. ఉభయులును మిత్రతాపాత్రులే. ఇట్లు నిష్పక్షపాతముగ వ్రాయుటవలన, యధార్థవాదీ బంధువిరోధీ, యనుట నిక్కమేయైనను సత్యముఁజెప్పుటలోమాత్రము సాహసింపకమానము. వ్యతిరేకులు కిని సినలాభములేదు. ఇంకనీవిషయ మెంతవ్రాసిన నింతియే, గోడగడుగుట వంటిదిగనున్న ప్రస్తుతపు మన వృధామత్సరగ్రస్తులచారిత్ర మెంతవ్రాసినను లేఖకులకు వినుపుపుట్టవలసినదేకాని యొకప్పటికినిఁ దుదముట్టు నట్లు తోఁపదు. కనుక నిక నొకపద్దెమునుమాత్రము వ్రాసి మా లేఖని కొకింత విశ్రాంతి గలిగితము.

సీ॥ భట్టవర్యులలోన దిట్టమా నన్నయ
 భట్టారకునకాది బుట్టువొంది
 చాళుక్యవంశసంజనితుడౌ రాజేంద్రు
 తోరంపుముంగిట దోగియాడి
 అలకృష్ణదేవరాయలవారినభలోనఁ
 దకధింధిమంచు నృత్యంబొనర్చి
 తంజాపురీశు నాస్థానమంటపమందు
 మంతుకెక్క గల బాల రంతునల్పి
 తే॥ గీ॥ ఇపుడు కింకవిదంతిమృగేంద్రులైన
 సరస తిరుపతివేంకటేశ్వరులయింటఁ
 బీటవెట్టుకకూర్చుండె బృధులహావ
 భానరసపేటి సత్కవితావధూటి.

సికింద్రాబాదు }
 8--7--1913 }

ఇట్లు,
 చివుకుల వేంకటాచలశాస్త్రి.

శ్రీసోమేశ్వరాయనమః

స్వర్ణాకారవ్యవహారము—ప్రథమభాగము.

శ్లో॥ రాజామోర్ధ్వరాయణాః కపటిమోవిప్రసావికర్మస్థితాః
భార్యాభర్తృషుబద్ధవైరనిరతాః, పుత్రాః పితృద్వేషిణాః
నిస్సారాః పృథివీనిరౌషధలతా, నీచాః శుభాల్ల్యంగతాః
ఇత్యేవంసమపసిత్తేకలియుగే ధర్మో వనాంతంగతః (అశ్లోక్తిః)

ఉ॥ *అంతయునుకక్క లే, మఱియు, నం నలు సీనుపరావతారులే
వితప్రపంచనాటకము వేయగఁబడ్డది యంతెకాని యా
వంతయుఁ గానరాదుభద్ర యూత్మవిచారణచేసిచూడఁగా
నింతటిదాని కేరొ మన కెక్కు-వతక్కు, వలంచుఁ బోదుటల్ ॥ 1

ఉ॥ నాటక వేషధారులను నాటకకళావిధించినట్టి యా
బాట నెవ్వెన్నునుండుటది పథ్యము, జానకివేషమూనుచుకొ
దాటకచైదముల్ నలిపి తద్దులనంతసపెట్టుచుంట యె
చ్చోటనుజూచియుండము వసుంధరలోపలు నెన్నుచునియుక ॥ 2

ఉ॥ వేషమునిణాయించి యటువెక్కును దానికినుండఁగగవో
భాషలుభూషణులొ మొదలు ప్రాజ్ఞులుచెప్పిరి యంతెకాని యా
భూషణభాషణంబుల నె పూర్వముచెప్పి తద్వర్హమానటుల్
వేషమువేయనొననుట విన్నదికన్నదికాద యెందునోక ॥ 3

ఉ॥ ఇతైః గాది వణాభిదయేర్పడి యాపము వతానంబులు
త్పత్తినిజెందియుండుటది తథ్యముగాఁగను, బ్రస్తుతంబునకొ

* శ్లో॥ మృత్పిండవీణో బహుభాండరూప స్సువర్ణమేకం బహుభూషణాని
గోక్షరమేకం బహుధేనుజాత మేకఃపగాత్మా బహుదేహవర్తి
(ఇత్యభియుక్తాః)

(1) వృత్తులుముందుపుట్టి యటువెన్న ను జాతులుపుట్టినట్లుగాఁ బూత్రములకొలిఖించుటకుఁబూనిరి బుద్ధిమదగ్రుత్తలెందఱో॥ 4

క॥ 2 మనుధర్మశాస్త్రవాక్యము జనులకవిశ్వాస్యమంట, సత్యమంటఱిహీతనధర్మశాస్త్రవాక్యమె కనుఁ దాండ్రచరిత్రకారు ఘనమగునుక్తికొ

ఁ॥ ఇంతియొకాక వణాభిదలేలయటంచు వివాదసల్పుచుకొ బంతముమీఱఁ బంచమాలఁ బంక్తినినుంచి భుజించుచుండి రీయంతక మేమనందుఁ “ గలియెడుసహస్రములేగుమీఁద నొనంతయువణాసంకర ” మటన్నది నిశ్చయమైకనంబడకొ॥ 5

ఁ॥ ఇట్టివిపెక్కులున్న వవియెందుకుత్రవ్యగఁ గేనువ్రాయనున్నట్టిచరిత్రకుఁ వలయునంతయొకానలెనాకు*సమహా

(1) హిందూదేశకథాసంగ్రహము, ప్రథమభాగము ౬౦ పుట

బ్రాహ్మణ త్పత్రియ వైశ్య క్షాత్రులను నాలుగుజాతులీకాలమునందే యేర్పడినవి వేదమంత్రములరచించినముఖలసంతతివారును వేదాధ్యయనముచేసి యజ్ఞయాగాది క్రతువులుచేయువారును, జేయించువారును, అరణ్యములలోనివనించి పరతత్వవిచారముచేయువారును బ్రాహ్మణులయిరి. దమ్యులు మొదలగుశత్రువులదండించి రాజ్యములుస్థాపించినవారూ త్పత్రియులయిరి. వ్యవసాయము మొదలైనవృత్తులలోనున్నవారును, వాణిజ్యముచేయువారును సగు నితంర్యులందఱును వైశ్యులైరి. ఆర్యులకులోఁ బడిన యనార్యులందఱును క్షాత్రులుగా నెంచబడిరి, ఇట్లు మొట్టమొదట గుణకర్మములననుసరించి వర్ణవిభేదమేర్పడినది.

2 ఆంధ్రులచరిత్రము, ప్రథమభాగము ౧౩౬-౧౩౭ పుటలు.

...వృత్తులనుబట్టి కులభేదములేర్పడినవిగాని కులభేదములనుబట్టి వృత్తులేర్పడి యుండలేదు.... మనుస్మృతియందుఁజెప్పబడిన భేదకారణములు కేవలము కల్పితములుగాని స్వాభావికములుగావు గనుక నవి యంతమాత్రము విశ్వసించఁదగినవికావు.

* శ్రీప్రాథమికసర్వతీనిరూఢము.

క॥ ప్రాచీనసదాచార స । మాచారప్రవణతనిట నవియెదనుడి వి

ద్యాచాతుర్యాచిశిధి । సాచివ్యముగాఁగ దీనిఁజదువుఁడు సదయతో! ॥ ౩

ధట్టులవ్రాతలన్నిటికి దగ్గజవాబడఁగా నలంపురిక

చ॥ “ కలిమికులాలమిందఁ ” డనికాఁతిడినానుడి నేఁడురేపు ని

ట్టలముగ బట్టబైలగుదు డంబడఁచెం బహుభంగులం బ్రచా

రలలితి వర్ణసంకరపు రాణ ధనాధికి రాజకీయకా

శలులగు నాంధ్రప్రముఖజాతులనీతుల యీతి పెంపునక॥

4

క॥ కొందఱుమాత్రాజ్యేటు ల । మందాష్టత సంస్కృతాంధ్రమానముగన కం

దందవిధుల నచ్చొత్తిం । పం దలరిరి, వారికొఱకుఁ బట్టితిఁగలముక

5

మ॥ స్వసదాచారములెల్లమానికొని విప్రవ్రాత మంశోన్మేధు

ష్టమాజాంబుధిబుగి శాస్త్రముల నిచ్చాయుక్తిసర్ధింప రా

జనమంచద్దతి యెట్లుకల్లు నె సుధీపామ్రాజ్యభారేయతా

ప్రస్తుతిం గాంచరు గ్రాజ్యయేట్లు, తలవోవం బాహువుల నిల్పునే

6

మ॥ విద్యామయరేజాసాపైటి కాంగ్రెసును కాకాగ్రేవోససినేషక సహో

సెడిషక బాంబును సీవయేజిక్వతి నిశ్చిహిందులాయర్పు హై

రెడుకేషకగని తేటిహూకలలం దెంతేని ద్రవ్యంబు జా

తి డుబాయ్చెడిచెడ్డత్రోవనిడ నేదీ ధర్మకర్మం బిటక॥

7

సీ॥ విధవావివాహంబు విధిబోధితంబఁట, స్త్రీవిద్య పూర్వసంభావితమఁట

బుతుమతీనలతి పెండ్లి స్పృతిచోదితంబఁట, స్త్రీస్వతంత్రత శాస్త్రసిద్ధమంట

సాయాన మాద్యులుచేయుచుండిరఁట, హూణమేచ్చదేశాటనము తగునఁట

జాతినీతిభిద దురీతులకిక్కఁట, వికమత్వము దానఁ జేకురదఁట

ఇట్టిదుస్తోహ లధిపులకెఱుకపఱచి । శాసనంబులకై బోరసాఁగెదరఁట

బ్రాహ్మణబ్రాహ్మగ్రాజ్యయేట్టితలిలోనఁ గొంద యస్మజ్జనులు, వీరిగొనముగనుఁడు 8

క॥ అటువీరియభిప్రాయము । తటుకుననంగికనిత్రేధర్మప్రభు, ల

క్కట యేమిబుద్ధియిది, వా । రటశాస్త్రజ్ఞులఁబలచియడుగ, రగు, బలే॥

9

క॥ గమగచ్ఛటుగోగాజ్యే । ట్లు మహాశాస్త్రజ్ఞులగతి లాలా మాలా

లమరింప రాజాలే వా । నిమదింకైకొందు రే, గణింపుఁడుధీరుల్!

10

బట్టె బ్రతిజ్జయొక్కరుడు “ప్రసాదసరస్వతి” యాక బంధుండవూ॥6

ఉ॥ బాతినీనీలినేకముగ సల్పిన నేకకన్యనుహిందుమండలీ

ఖ్యాతి బ్రవృద్ధహాట్రయహా ! సునందము నాశ్రయించు వి

ద్యాతతి వాపులకొ వరుస లంఘమునుండనుదాగ, గ్రాజ్యయే

ద్రావ్యము శస్త్రుభీతిచెగ శస్త్రములతోపాడిపింప నింపగుకొ॥

20

ఉ॥ “ స్త్రీలకువిద్యనీయదగ్గ స్త్రీలయ దేగృథ సిద్ధిగాదగకొ

స్త్రీలకుపాడకొముగ సేయదగ్గం గగనంగ్రహాబునుకొ

స్త్రీలకు, బెక్క సెండిలులు స్పృశ్యుడతంబు ” లటంచు దిగ్భుతికొ

గ్రాలిగ్రాజ్యయేడ్వేజాలు కలసవర్ణయ మేమిచెప్పదుకొ॥

21

క॥ పేడయు బెల్లమునేకం । బైడంబడరినవిధంబు నమ్మయు బెగ్గ

మోడకయొండైనకరణి । బ్రోడలుగ్రాజ్యేట్లుగనిరి పుంస్త్రీవిభిదల్

22

పృథ్వి॥ స్వమాతృపితృదూషణాస్పదత ఘోషురగ్రాజ్యయే

టృమాజ మిటుసంచరించ నృపగౌరవంబింక సే

క్రమానగనుగొందు, రౌర యిదిగానలేరన్న ! పూ

గ్వమానివిధినిగ్రహగ్రహులకడ జ్ఞానసితుల్

25

క॥ దుగ్ధునీగ్రాజ్యేట్లు ల । నగ్ధతగ్గ గురాను బైబిలాద్యాచారో

న్నిగతులైన ద్రిశంకు । స్వగ్ధ మెకిదపీరికింక వలయు నవనిలొకొ॥

26

ఉ॥ తాము కులాదినిష్ఠలను దర్శనలాంజలులొటచాలదా

యేమిటుగ్రాజ్యయేట్లుగని మిట్లు, పురోహితముఖ్యవిప్రులకొ

వేమరుగూటికింబిలది వేడి ఫేమేషుభీతిజూపు, బే

రా ! మతిరాజులకనరొ శ్రుప్తనవీనకృతిప్రకాండముల్

27

ఉ॥ బాంబయియొంధ్రపత్రిక “విభూతికరం ” బని రండనెండ్లి నా

లంబనజేసి స్త్రీవిషయంపటతం బలి ! గ్రాజ్యయేట్లువ్యా

సంబుల భక్తియు క్షీనసంబుగ నట్టివహిన్ని యన్నెముల్

కుంబినవేడ్క సెల్లపుడువ్రాసెడి గంటి, యిద్దియద్దియే

29

తే॥ మఱియు నీ నూత్నమతములమార్పుకొఱకు

- ఉ॥ వీనిన గ్రాజ్యములు లలివిస్మయచగ్గలవైకవహట లో
కానకు రాజ్యపద్ధతికిఁ గశ్యముల్ ఘటియించునంచు దు
ర్మానవిహారభంగముగ రాజులు శాసనఘక్కి శాంతి నెం
తేనొనరింతు, రద్దయును దెల్వికిఁ దేరిదియేమిశార్యమో॥ 81
- శా॥ మీయుద్యోగభనాలునిత్యములే యేమిగ్రాజ్యయేట్లు! మహా
న్యాయోపాయతః “జైలునందిడుదు” మండ్రా? బాఁపలకఁ గ్రాధజ
ఘాయయైత్రులైనయంత, నివియేనా యైకమత్యస్ఫుర
ద్వాయమామంటులు? బోడబాఁపలనుద్రెంపంబల్కుటలో చుల్కయే? 82
- క॥ మ్యారేజాప్తరుప్రూబ, ర్మిరామాయణమునిటఁ గడిందిమగఁటిమిక్
వేరచియించిరి మదరా, శీరస వాల్మీకిజాతిసిద్ధులు? గండ్రే? 83
- క॥ తమ కెదియనసరమోశ్రుతి, ముమహితులుగదానిగొండునూ పాదముకై
గమనింపుడు, వేదము శాస్త్రము నీగ్రాజ్యేట్లు మానభమత్రైకండ్రే? 84
- నీ॥ ఇంగ్లీషుసంస్కృత మెఱిగినవారలు దెలియుండీ గ్రాజ్యయేటుల తెలుపులు
“దూర్వారింగుముతుగవనుసారాథ ముట వివాహకాలముననె వఱలునంట
మొక స్త్రీయల్ డిస్పార్డిమినింగు సంస్కృతభాషను రజనీనాఁబరఁగునంట
“చంద్రగంధర్వవైశ్వానరాంతము సుతిబుత్వంతగమని శాస్త్రతత్వమంట
అగ్ని సంతతి సంపదలమరినట్టి చెలిని వరునకుఁ బెండ్లికై వేర్చునంట
ఇదియగృహ్యోర్ధమంటివీర తెఱిగినదియ; మ్యారేజాప్తరుప్రూబ మానమునను 85
- నీ॥ విధవాబుతుమతీ వివిధవివాహాల ధర్మముగూడఁబెట్టిరి గ్రాజ్యయేట్లు
శ్రీస్వతంత్రతఁ గలాభాస్వరతను నర్థరతిజాడఁబట్టిరి గ్రాజ్యయేట్లు
చంద్రగంధర్వవైశ్వానరకామపుత్రతఁగూడఁ బుట్టిరి గ్రాజ్యయేట్లు
దేశాంతరవిహారధీస్థితి స్వగ్రమార్గమునూడఁగొట్టిరి గ్రాజ్యయేట్లు
వేదశాస్త్రపురాణహూణాది గీర్విశేషభాసాంతరీకరణాకలితత
లలిఁజతుర్విధపురుషార్థములధరించి, ప్రాజ్యసామ్రాజ్యపతులైరి గ్రాజ్యయేట్లు 86
- క॥ పారస్కరహరిహరమత, మేరూఢిఁజతుర్థరాత్రిమిగుఁగృతికి ధీ
సారాథమువిప్రలమ స, మీరితముగకతిన గ్రాజ్యయేటులకొదవుక 87

ప్రతికాసాపనమెచ్చేయఁ బాటుపడెడి

- క॥ మానవసూత్రంబెట్టుల మానంబగు? నేమిదిగ మఱియు మనుస్మృతి
తానయనముధర్మస్థితి! నునును గల్గి గ్రాజ్యయేడనూనాకాంక్ష 38
- క॥ జాధాయనమున్ మూర్ఖునియైన ధారుణి గ్రాజ్యయేట్లకలరెడి వికటా
సాధారణతత్వజ్ఞ! నాధారముగాఁగఁ జూడుఁడా తత్వజ్ఞాల్ ! 39
- చ॥ కులములు గోత్రపంక్తి లనుకూలముఁజేయుచు లోక మెల్ల నా
కులములనార్చి “వాపులకుఁ ప్రారపథంబులుమాపి క్రాధపీ
డలఁదొలఁగించి ధీసలవిడంబితచర్యల వేదజేవత్సం
ఖలములనూడఁగొట్టెదరు గ్రాజ్యయేటు ల్బరమోపకార్యులై 40
- క॥ “సోపలోఁ ధారముని యింగ్లీషుఁజదివినట్టివిప్రక్షేపితులం గాం
తైషణనవృత్తచర్యలనీపల్లజ్జ నెడదనిడెంచరయారే 41
- క॥ కాస్మాళాలిటకొల్లబ్బునబిస్మిల్లలగుచు ధర్మవిరహితులగు వి
ప్రస్మయయుగ్రాజ్యేటు లపస్మారముగొనిరి బుద్ధిబలును దలగఁగన్ 42
- క॥ ఇట్టిసమాజంబులు బలుపట్టుగ సమజంబులగతిబరగఁగ ధర్మం
బెట్టుగఁ దుడుముట్టకనున! పుట్టుకలకుఁ గారణంబుఁబాడఁగనుఁదాయ్యల్ ! 43
- ఉ॥ ఎవ్వడ నెట్లువచ్చితిని, యెచ్చటనుండి యిదేమి దృశ్యమా
తెవిద్విధి నైహికంబరయ నెచ్చటికింకను నేగఁగావలెన్
దవ్వదియెంత యేపథము దానినిజూపెడివారలెవ్వరం
చివ్వకువుంగనాక వృథ నేగుచునుండిరి గ్రాజ్యయేడ్విజాల్ 45
- కా॥ శ్రీవిద్యాదికుకర్మలంబడినవారికొ లెక్క నేయంగ నా
రా వేలందురుగ్రాజ్యయేణుభులు దుర్వారాగ్రహమగ్ధ్యసం
భావసైర్యత, నేనిటొక్కడను, నావారెవ్వరేనుండురో
నావాదంబును నిల్వఁద్రొక్కుటకు శ్రీనారాయణుండేనొకా? 46
- ఉ॥ ఒక్కడనందు నేభయమునొందను, భూమికి నాధుఁ డొక్కడే
పెక్కురుగారు, దవ్విధిగ విత్వస్యజస్థితి నాకుఁ డొక్కడే
నిక్కము, సత్యపథతికి నెమ్మి సహాయమదేల, బేలై
లిక్కతనాననన్నటులఁ దెల్పినిబూనిరి గ్రాజ్యయేడ్విజాల్ 47

ప్రాజ్ఞలెనట్టి మల్లాది రామకృష్ణ

- ఉ॥ “ఇక్కవితాచమత్కృతుల నీశ్వరసంస్తుతిభవ్యకావ్యమం
దక్కట వేదదేవవిషయామలఘ్నిక్కు నేర్పి కూర్పరా
దొక్కొలుటండుగొందఱు మనోంబుజనుల్ గమల్గిత్ర కాంత్రేనా
కన్కుర వేదకాస్త్రమతమే స్థిరమాటను దీనినూనితికొ” 48
- సీ॥ వేదకాస్త్రపురాణవిహితాచరణలేక ధర్మంబుగూడునే కర్మకునకు
విద్యావినయనయవృత్తనృపత్వములేక యగ్రంబువొసగునే వృద్ధగతికి
రూపయావనధనరూఢాంగములులేక కామమొప్పారునే పామరునకు
పరససాధనచతుష్టయసంపదలులేక మోక్షంబుదొరకునే రూక్షమతికి
వీనిలోపల నాద్యంతమానలేక మధ్యమునఁజిక్కియేడ్చు రమేధ్యభుజులు
గ్రాజ్యయేట్లుదవురె శాశ్వతేజ్యములుగ వైకమత్యాగ్రతత్వంబు నరయలేక 49
- కా॥ తత్వజ్ఞానముఁబొందె ధర్మములసంధకొ గ్రాజ్యయేట్లుచ్చిద్ధభో
క్తృత్వాదికొ విడిపింప సంఘమున నర్థింబల్కి యనోన్యవో
రత్వప్రక్రియఁగూళ్లకేగిరట, యారా “బ్రాహ్మణానామనే
కత్వ”న్యాయము సార్థకంపడఁగ నిక్కర్నూలుదుర్యాజకుల్ 50
- క॥ వేదగురునృపాచార సమాదరణములేనివారి కలరు సేమానం
వేదాఙ్గిత్రైక బ్రాహ్మి, ర్యాదాతిక్రమణతగునె గ్రాజ్యేటులకుకొ 52
- క॥ బంధురధీసింధువు లను, బంధాంతముగాఁగదీని పరమార్థము పు
ష్పంధయనమసంధ మరసముం ధరియింపఁజదివి గొనమునగనుగొనుఁడీ 54
- క॥ మెదలితిరాగ్రాజ్యేటుగఁ బొదలితిరాజాతినీతిఁ బూర్ణమునేయకొ
బ్రిదిలితిరాకుటమునుండి దయామయలార! కరుణనిల్చుఁడు మ్మావైకొ 55
- కా॥ గ్రాజ్యే ట్టులసంస్కృతోద్ధతిని నగ్రత్వంబునూనంగ ము
తాప్రిజ్యత్వంబువహించుచేని తమకాస్త్రాగ్రంబు మాతోడ
ద్వజ్యేష్ఠత్వముఁబొందె సల్పుటకు నిల్వకొరండు మీమిపదా
గజ్యోత్సల్లో దశదిక్కులంబలవ, వృద్ధప్రజ్ఞ లిట్లేటికికొ 56

- సీ॥ సంస్కృతశాస్త్రవచఃప్రాధికైః ప్రాధనకస్వతీపదవి దర్శంగళు గని
యార్యగమాజి దయానందు వాదాన నుంకించుసద్యోయు క్తిని మని
బ్రహ్మవిజ్ఞాపత్రపలివిజ్ఞంభణము నల్లనఁ జల్లపటచెడులాగును గొని
కోమటిమున్నీ భుకోలాహలయు వైవికాచాగవిషయాన నార్పగఁజని
వేదశాస్త్రపురాణవివాదగరిమ మఱి ధిమాసభిగ్భిహ్మసమాజగులను
జఱచి శ్రీకుమారస్వామిశాస్త్రీయనఁగ నిట నలంపురి ధర్మకర్మహనిలతు 57
- శా॥ ఇంగ్లీ పర్వము దెన్గు సంస్కృతము నా హిందీమరాఠుల్ గణిం
పం గ్లానింబడి లేటి సద్గురుకృపామాత్రాశ్రయైకాప్తి నే
నాంగ్లో సాక్షను లాటినుల్ స్వమహిమోద్యచ్ఛక్తిసాధించి పే
ర్పిం గ్లో సామ్యము మర్పి విప్రకులవాద్ధింగంటి, నక్షాంబిళిలే 58
- శా॥ టీగ్రాజ్యేటులఁజూచి కోమటులు నశ్లే కంసలుల్ రెన్లు గ్రా
వగ్రివుల్ మఱి సాలెబాండ్రలును నెవ్వరెవ్వరో వేదము
ప్రేగ్రాహంబున నొర బ్రాహ్మణులకంటెజ్జ దొడ్డవారాటకై
వ్యగ్రోత్సాహతనోటు దుశ్చరణకృత్యంబుల్ ప్రపంచింతురొ 59
- క॥ ఈనాదమఖండించుటకై విమఁ డీభారతమునఁగా దింక నింగ్లం
డో వేల్చి పోవలయును, గావున సన్మార్గమరయు గ్రాజ్యేణ్మిత్రా! 60
- మ॥ ఇది మీబోధకువ్రాసినాడనుసుడి యేగ్రాజుయేట్లా! గుణా
స్పదలై యింతట సంఘసంస్కరణలంబాలించి సద్బుద్ధి శా
చదయామైత్రులఁ జిత్తమందు ముక్కుతిక్ సాధింపగలిగించి భూ
విదితంబై తగు వేదశాస్త్రమతముకొ విద్వద్గతిం గాంచుడి 62
- క॥ మంగళములు గ్రాజ్యేటులకుం గలుగుత్ర మంచిశ్రోవగని పూర్వాచా
రేంగితము సెలంగ నడచుచు గారుదేవకథుణను విశుద్ధిపడయుతకై 63

శ్లో॥ మ్యాకేజాప్తరూపూబ్రహ్మీ ఖాడనంతమవే సుధిః

శ్రీకుమారస్వామిశాస్త్రీ త్వహంప్రప్రథసరస్వతీ

అథ కథాఽధి మవధారయంతు సుధియో యథైకేచన పరేజ్యాశీలాలసాః

శంతనరాజచరిత్ర

ప్రథమాశ్వాసము

శా॥ శ్రీరామామణి క్రొమ్మెలుగు విజయశ్రీమించుశాజ్ఞాయుధం
బాహుధేంద్రశరాసక్తై యలర శేషాద్రీంద్రకూటసలిక
రారాజద్గతి నిష్టభక్తజనసారంగాలి గారుణ్యవా
ధారంబోచెసికృష్ణమేఘము మదాత్మం గొల్తు నిష్టాప్తికి॥ 1

శా॥ శ్రీమత్కృష్ణభరత్తుదీప మమలశీనతనసత్పిత ము
ద్దామోదారభుజాచతుష్టయఘన స్తంభంబు నాభీసరం
బామోదస్థితః గాంచినట్టి హరినీలావాసమందొప్పు పే
లామాద్యద్రుచిరాంతరంగ నలమేల్కంగం బ్రశంసిం చెదక॥ 2

చ॥ ధరణిధరంబునంబాడమి తత్కృతసన్నిధిలీల సత్ప్రయో
ధరములఁబూని పుట్టిండుదంభము తెల్పుక టెల్పుచా బో
గిరివరకన్యరో ! యనుచుఁ గేరుచు వాగ్రచనాచమత్కృతిక
సరసములాడు శంకరుఁడు శబ్దవిశేషము లిచ్చుఁగావుతక॥ 3

సీ॥ ఏతిల్లికి సుధాబ్ధిజా తామరసజాత
సీతాంశువదనలు చెలిమికత్తె
లేరామకుఁ గదంబచాగుకా తారముల్
రమ్యతరప్రియారామపంక్తు

లేలతాతన్నికి బా లేందుబిబులు
 పాలుపొందు నీమంత గూఢుణంబు
 లేలక్షణాంగికి గైలాసపర్వత
 కందరంబులు కేళిమందిరంబు

గీ॥ లేతలోదరి భూరిదాతృత్వమహిమ
 యతులితాఖండభోగ మోక్షాప్తిహేతు
 వమ్మహాదేవి నిత్యకల్యాణి శౌరి
 మమ్ము నిరతంబు శుభలీల మనుచుఁగాత॥ 4

ఉ॥ “శారద! నెత్తమాడుదమె ? చక్కెరమోవులుపందె” మంచు హే
 లారసరూఢినాడి మిగులం బ్రియగెల్చినయాగవద్యలీ
 లారచిహ్నోరుచుంబనక శాద్భుతచాతురిపూనినట్టి యా
 వారిజగర్భుఁడిచ్చు ననివారణ మాకుఁ జిరాయునున్నతుల్॥ 5

శా॥ కారుణ్యంచదపాంగ నబ్జశరరాకాచంద్రకాసత్సుధా
 పారావారశుభాంగ నబ్జజముఖప్రాసాదకేళీనట
 త్సారస్యోదను దివ్యమోహన మహాసాహిత్యసంగీతవి
 ద్యారాజత్కుచకుంభ నెంతు వినతాంతర్వాణి శ్రీవాణినీ 6

క॥ పాయక భక్తియుక్తివి నాయకు విఘ్నహిరాడ్వి నాయకు ఫలసం
 ధాయకుఁ దలఁతుఁ గవిత్యామేయక శానిర్నిరోధమేధాశక్తి 7

సీ॥ భూరివిశ్వంభ రాభారధూర్వహణ దీ
 త్మోవాప్తి నెవ్వఁడుహాపక మొందె
 చతుశ్శృంగప్రాజ్యసామ్రాజ్యవైభవ
 స్ఫూర్తిచే నెవ్వఁడు పాలుపుమీఱె

కలశాబ్ధికస్యతోఽగమలాత్మః సేవ్యని
భోగతల్పంబున, భోగ మొనెదె
చిత్రమనీమావిశేష భాషాద్యుః
ప్రాథమనెవ్వఁడు రహివహించె॥

నెవ్వఁడలరా రెదరహరహీరకాంతి నమృహదాంతుసకలవిద్యానిశాంతు
మహితసుస్వాంతుశ్రీమంతుబహుళశాంతు సంతతజ్ఞానవంతుననంతు సంత

ఉ॥ శ్రీయువతీమనోధను నశేప విశేష గుణాభిరాము సు
శ్రీయుతసత్వముల్ చెలంగ సేవక శేతన పత్రలీలలక
బాయనిభక్తిగొల్పు నిరపాయుని ధక్షితకాదవేయునిక
గేయ మొనతుక భర్తధరనిర్మలకాయుని వైనతేయునిక ॥ 9

సీ॥ హిమధామ మల్లి కాసును భీమహీరాహి
తారావదాత సుందరము దరిము
కోటిచండమయూఖగుమయూఖోగ్ర సు
దర్శనంబైన సుదర్శనంబు
నిజభజనాజస్రనిర్మలసజ్జనా
నూనఫలప్రదయైన గదయు
విక్రమక్రమకళావక్రశక్రాది శ
రాసనంబైన శిరాసనంబు

దివ్యశతకోటిశతకోటితీవ్రశాతావిమతజనకంతలుంతనవిష్ణుదేవు
నవమనోనందకాబగునందకంబు మత్క విత్వాంతరాయముల్ మాన్పఁగాత॥
క॥ సరవిమరాక్రూరపరాశరిరుక్మాగదపసిష్ఠశౌనకశుకని
ర్ముఖరణీభవకపిలమరుద్వరసుతులాదియగు భాగవతులఁదలంతుక

మ॥ వినుతుల్ చేసెద సొన్న తాండ్రకపులన్ విఖ్యాతవాల్మీకి వ్యా
సుని బాణున్ భవభూతి మల్లుణుని భోజు గాలిదానున్ మయా
రుని దండిన్ శివభద్రు ధరతిని జోరున్ నన్నయం దిక్క నా
ఖ్యుని శ్రీనాథుని సోము భీము నమరాద్యుం బెద్దనం బోతనన్॥ 12

క॥ పంకజలోచనలీలాసంకిలితరసత్య్బంధసంధానని రా
తంకుమదగ్రపిత మహుఁ వె కటకవిచంద్రహృదయవీధిఁ దలంతున్

క॥ కప్పురముగుప్పగుప్పన గుప్పిసక్రియ సంకుమదముకుంకుమనొకచోఁ
గుప్పలువోసిసక్రియసభ॥ మెప్పుగఘమ్మనుచుఁగవిత మెఱయగవలదా॥
వలపించుచుశృంగారముఁచిలుకు చుహృదయమునుగఱగ జేయుచునోహో
మెలమెలఁదిలీలఁ గావ్యమువిలసిల్లఁగవలదె సుకవివీరులుమెచ్చున్॥ 15

క॥ సరసులమంచని విద్వత్సరసోక్తుల నెరసులేటి సారెకుఁ గుకపుల్
మెఱయుదురీగలుగంధపుఁ బరిమళముల్వీడిచ్చివణముపఱికించుక్రియన్॥

ఉ॥ పెట్టెదమీకుదండములు క్రిలకయుండినఁ బ్రేలిగంతనే
మొట్టెదకోవన్ భాగమునఁ మూఁకవీశ్వరులార ! గట్టిగాఁ
దిట్టదుఁ గాఁ కూటవిచిత్రపటిష్ఠవినిష్ఠురోక్తులన్
గట్టునుబొమ్మ మద్రచితకావ్యములో నెరసుల్ గణించినన్॥ 17

ప॥ అని యిష్టదేవతాప్రార్థనాచరణంబును గురుచరణస్మర
ణంబును బురాతనసుకవీంద్రసముచ్చరణంబును దుష్టకవిజనతృణీకర
ణంబును గావించి సార్వకాలభవ్యంబును విద్వద్వ్యతంససంభావ్యంబును
సుకవిసార్వభౌమశ్రావ్యంబును సత్యంతదివ్యంబు నైన మెక్కకావ్యం
బనపద్యగద్యపద్యహృద్యంబై మెలయఁ గంజాతసంజాతకంజాతలోచ

నా చరణకంజగుంజన్మణిమంజుమంజీరపుంజ సింజాని నాదమేనురార్థ
టిన్ ఘటియింపంబూనియున్న యెడ,
18

సీ॥ కందర్పశతకోటి సాందర్యరేఖా వి
రాజితంబు సురేంద్రపూజితంబు
ధళధళోద్యత్ప్రభాకలితకౌస్తుభకంఠ
భూషణంబు గభీరభూషణంబు
పద్మాంకుశాండజ పాశాదిచరణాబ్జ
లక్షణం బురుకృపావీక్షణంబు
దరచక్రశార్ఙ్గ నందకగదాయుధబాహు
ధారణంబు సమస్తకారణంబు

గరుడపత్రంబు కమనీయకనకనేత్రమాశ్రితోద్యానవనచైత్ర మైనయట్టి
వెంకటాచలనాయకవిగ్రహంబు! దర్శనంబయ్యె నెదుటమత్స్వన్న మునను॥

ప॥ ఇత్రైతింగున మదీయసహస్రకోటిజన్మజన్మాంతరాజితాగ
ణ్యపుణ్య పరిపాకంబునఁ బ్రత్యక్షుంబైన యద్వైతతాసార్వభౌముశ్రీపాద
పద్మంబులక కేకసాష్టాంగదండప్రణామంబులత్యంత విషయతాత్పర్యంబుల
నాచరించియానందబాష్పజలబిందుసందోహనయనారవిందుండనై లేచి
నిటలతటఘటితకరపుటుండనగునన్ను స శీతలనకృపాకటాక్షవీక్షణంబు
లనిరీక్షించి లక్ష్మీనల్లభుండు మౌదుమధురసరసవచనరచనల నిట్టని
యాసతి చెప్పి,
20

క॥ “మీ వారలెల్లమత్పద! నేనాపరతంత్రహృదయశీలురుగానక
నీవుమదీయాంకితముగఁగి! గావి పుము తెనుఁగునొక్క కావ్యమునత్సా! 21

వ॥ అదియెట్టిదంటేని,

22

మ॥ విసులస్వాతుఁడు శాంతనయీతిపుఁడు ర్వీమండలంబేలుచున్
మమతన్ స్వర్నది యొక్క కారణమునన్ మద్ర్యాంబుజాతాక్షియై
రిమణుంగోరినఁ బొడ్డి ను డె వెన నారాజచ్యుగాధాళి పం
చమపేదోక్తముఁబోలినట్లుగుటఁ దత్సందర్భభావాధకముల్
క్రమమొప్పుర నెఱిగి మత్ప్రియముగాఁ గావ్యంబుగావింపుచూ॥23

మ॥ లలితాంచత్పదసంగమిందగి రసాలంకారభావ్యాన్నతుల్
వెలయన్ శయ్యలఁ జారురీతులను నీవిం జెంది సద్వర్ణసం
కలనంజెందిన నీ మనోజ్ఞకవితాకన్యక శుభశ్రీకలా
కలితక వేడ్కవరితు శాశ్వతమహాకల్యాణసంధాయినై” 24

వ॥ అనితెల్పి యంతథానంబునొందె, నేనుమేల్కాంచిచం
చత్కృతూహలాద్భుతాక్రాంతస్వాంతాంబుజాంతరాభండనై యప్పు
రుపోత్తముదివ్యనుగళవిగ్రహంబుపలుమాఱుతలంచి నమస్కరింపు
చుఁ జిత్తంబుననిట్లువితిర్కించితి, 25

శా॥ “శ్రీలక్ష్మీసరిసోక్తులన్ జెలఁగు రాజీవాక్షు సన్మద్వచో
లాలిత్యం బబరించు నేయనుచు నేలా నేవిచారింపగాఁ
గేప్రేరేపాధుశుకీవిలాసరసవాక్ప్రీతాత్మ్యుడొ నేలికన్
బాలత్వంబున నెప్పుచిల్క పలు కానందంబుఁ జెందింపదే॥ 26

ఉ॥ శంతనచక్రవర్తికవిలసచ్చరితంబునకంబుజాలయా
కాంతుఁడునాథుడౌట జిగిగల్గినపైఁడికిఁ బారిజాతపు
ష్పాంతరసారసౌరభమహావిభవంబుభవంబుజెందిన
ట్లంతియెకాక వేఱెకలదా తలపోయఁగ నెన్నిభంగులన్” 27

ప॥ అనితలంచి మదీయాన్వయంక్రమం బభివణ్ణిం చెద, 28

—కవివంశానుక్రమణిక. —

సీ॥ సంతతనిజమిత్రశతపత్రశతపత్ర

మిత్రు లాప స్తంబనూత్రులెన్న
బహుళసజ్జనబృందసహకారవనవండ

చైత్రు లాప స్తంబనూత్రులెన్న
హృద్యానవద్యనద్విద్యావిలాసవై

చిత్రు లాప స్తంబనూత్రులెన్న
ఘనయశోనిజితాకాశసరిత్యేవత

గోతులూప స్తంబనూత్రులెన్న

గీ॥ వారిలోనమహిమాజ్వలావార్యశౌర్య

ధైర్యగాంభీర్యవీర్యచాతుర్యములను

వెలయునార్యేలవంశాభిజలజవైరి

మహితగుణపాళికృష్ణయామాత్యమాళి॥

29

సీ॥ “అఘవిదూరప్రభావాభిరామతగాంచి

సత్యానుకూల్యప్రశస్తి నెంది

విబుధాభిగణ్యసాత్వికవృత్తిచెన్నుంది

గోత్రావనస్ఫూర్తికొమరుమిగిలి

కమనీ మలక్షణాకలితలీలఁ దెలిసి

గురునందకోదారిగరిమగాంచి

భద్రాశ్వతోరువై భవమునఁగప్పటి
యతులీతానంతవిఖ్యాతిమించి॥

గీ॥ యంచితాకృతీసాక్షాత్కరించినట్టికృష్ణదేవుండుగాకతాఁగేవలుండె
యనుచుసర్వజనంబులువినుతినేయధరఁగిఁగననయ్యెఁగృష్ణప్రధానకరుఁడు
క॥ అన్నమరాట్కృష్ణయబుధానన్నతమతిముసలమాంబనరవివరించె
వెన్నుఁడుమునుకలశాంబుధికన్నియవరియించులీలగుచట్టంగ॥31

సీ॥ పరఁగంగవిషరాశిభవముగాంచని లక్ష్మీ
చండికాఖ్యదొఱంగు శంభురాణి

శక్తిగర్భమునఁగాంచనియరుంధతి పుణ్య
జనవైరులనువేడ్కఁగనని యగితి

శివధర్మభంగహేతువుఁజెందని మహాజ

పాకారి భతఁగాఁబడయని శచి

దోమాకరప్రాప్తిదొలగిన రోహిణి

విషమగోత్రస్థితివెలయని ధర

31

కాకసామాన్యసాధ్వయేగఁబుతినేయకృష్ణయామాత్యరామసత్కీర్తిధామ
భూరిముఖకాంతివిజితసంపూర్ణసోమరసికనుతనద్గుణకదంబముసలమాంబ॥

క॥ వారలకుదయించెమహాదారగుణాధారుఁడతులధర్మవిచారుం
డారూఢిఁజెన్నయాఖ్యుఁడుశౌరికిరుక్మిణికిఁ బంచశరునివిభాతి॥ 32

ఉ॥ శ్రీనిధియై ప్రకాశమునఁ జెల్వగుచెన్నయమృతిసత్కృపా
మానితశౌర్యసత్యసుకుమారయశఃక్షమలారమాధపు
వానిమఱుందివానిగురువానికుమారునివానియగ్రజు
వానియనుంగుబావననివారణలీలహసింఁచెజిత్రత॥

34

శ్రీమత్పర దేవతాయైనమః.

ఉ పో ధౌ త ము

చదువరులారా?

ప్రకృత గ్రంథముగు నిందుమతీపరిణయమును సుప్రసిద్ధుడగు కుమారభూర్జటియను కవివరుఁడు విరచించెను. ఈతనింగూర్చి కాల నిర్ణయము సేయుచో మ॥ రా॥ రా॥ రావుబహదూరు కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులవారు,

(‘1860, 70, సంవత్సరములవరకును బీబిందియుండుననియూహింపవలసియున్నది’)

అని కవుల చరిత్రములో వ్రాసియున్నారు. వారి వ్రాతకాధారము శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవియగు భూర్జటికీకవి పాత్రుడనునదియే యని వారిధోరణి తెల్పుచున్నది. కుమారభూర్జటి—

చ॥ స్తుతిమతిర్మీన యంధ్రకవి భూర్జటి పల్లవ కెట్లుగల్గెనో

అతులిత మాధురీపహిమనా మును మీపెదతాతచాల స

న్నతిగనె గృష్ణరాయల మనోస్థి సభక్త.....”

అని తన కృష్ణరాయ విజయమునందు వ్రాసికొనుటం బట్టియు, సర్వత్ర గ్రంథాంత గద్యములో—

(‘భూర్జటిపాత్ర’)

అని వ్రాసికొనుటంబట్టియు శ్రీపంతులవారు భూర్జటిని బాలించిన కృష్ణదేవరాయల కాలమునుండి స్థూలదృష్టితో గణించి మున్ను దా హరించిన తెఱఁగున నిర్ణయించియుండురు కాని ప్రకృతగ్రంథమునుగృతినందినసరసింహాష్వాపూరావుగారి పితామహులగు విజయాష్వాపూరావుగారు రాజ్యమునకు వచ్చినకాలము 1077 వ ఛనలీకి నదియగు 1667 వ సంవ

త్సరమని నూజనీటి యెన్నేటి విభాగపు జడ్జిమోటులో విన్నపముగాఁ గనుపట్టుచుంటుజేసియు, నియ్యసభను మనునాడగు ప్రకృతకృతి నేతకే యంగితవూఁబడిన “అస్పృశాయశ్చస్పృద్రోదయము”ను రచించిన ఆణివిశ్వ వెంకటశాస్త్రిలవాడను, కుంచించి జగ్గకవియు నొకటే కాలము వారసుట నిష్పవాదాశ్రమముకు శ్రీ పంతులవారిచేతనే వ్రాయఁబడిన జగ్గకవిచిత్రము సామమొనర్చుటచేతను గుమార ఘోర్జటి నిగూర్చి పంతులగారువేసిన కాలనిర్ణయముతో మేమేకీభవింపఁ జాలకు న్నారము. కృష్ణదేవరాయలగుగూర్చి పంతులవారిసర్విన కాలనిర్ణయము సరియైనదై నదో నతని కాలమున నున్న కవికి మనుమఁడగు కుమారఘోర్జటివిషయమున వారువ్రాసినది సరియైనదనుకొనవచ్చును గాని వారాఘట్టమునందనేక వికల్పములు లిఖించుటచేఁబ్రకృతమువారి వ్రాత నుపేక్షించి 1577 వ సం॥రఃము వఱకు గృష్ణదేవరాయలు రాజ్యముచేసెనని వ్రాసిన శ్రీ గురుజాడ రామమూర్తిపంతులవారి యాహానే మేమిందచుసరించుచున్నాము. పంతులవారి వ్రాతను బట్టి మేని కృతిపతితాతగారు రాజ్యాభిషేకమునకువచ్చిన వత్సరమునకు నూరువత్సరములకు మున్నేగలిగిన కుమారఘోర్జటి మరల 120 వత్సరముల కిటీవల నవతరింపవలసివచ్చును. అది సర్వవిధముల నపహాస్యాస్పదమని వేఱుగ వ్రాయనక్కఱలేదు. అందుచే మార్గంతరమునుబట్టకతప్పదు, కాని 1577 వ సం॥ప్రాంతమున స్వర్గతీనగిన కృష్ణదేవరాయల యాస్థానముననున్న మొదటిఘోర్జటికి మనుమఁడగు కుమార ఘోర్జటి 1700 ల సంవత్సరప్రాంతమునఁ బ్రభుత్వ మొనర్చుచున్న సరిసింహాస్థురాయనికి సుమారు ముప్పది వత్సరములని చెప్పఁదగు తన వ్రాయము లోఁ గృతినిమట సాధించునా? అనునది సుత విచార్యమేకాని,

(“మనుషి పెదతాత”)

అను కుమారభూర్జటివాక్యముబట్టి మొదటి భూర్జటికి జాల
మంది తమ్ములు గలరనియు నామలో సతనికంటె జాల జిన్న వాడగు
వాడితని తాతయై యుండవచ్చుననియు సతనికిఁగూడ బలుపురు తన
యులుందురనియు నందులో నితని తండ్రి యించుమించు కడగొట్టుత
మ్ముడై యుండు సేమోయనియు సతనికుదయించిన పుత్రులలోఁ బ్రకృ
తకవికూడ జిన్న వాడే యగునమోయనియు నెంచుకొంటిమేని యీ
మధ్యగల కాలమును దల్లిబిడితముగా బంచవచ్చునని తోచెడిని.
లేదా జడ్డిమొంటులోని 1987, అచునది ప్రమాదమనియేని యనుకోవ
లెను. జగ్గకవి కాలనిర్ణయమును బట్టిచూచిన జడ్డిమెంటు సరిపోవు
చున్నది. ఎరిశీలకు పొగను విచారించి నిజమును గనుఁగొనఁగోరు
చున్నారము—

“ఉ॥ చిత్రముగాఁగ జిన్న పుడె చేసితివారసముల్ చెలంగ సా

విత్రిచరిత్రమున్ మిగలవేదక నిండునతీ పివాహమున్॥”

అనియును

“క॥ బాటుడవయ్యను విద్యాశీలుడవు”

అనియును గుమారభూర్జటి కృష్ణరాయవిజయమునందాబ్రస్తా
వించుటచే నీయిందుమతీ పరిణయమును మిక్కిలి చిన్నతనమునందే
వ్రాసినట్లూహింపవలసియున్నను, నది యతిశయోక్తిగా భావించి మే
మితఁడీగ్రంథమునుయావనదశలో నేవ్రాసినట్లభిప్రాయపడుచున్నారము
మేము పంతులవారి నిర్ణయమున కతిక్రమించుటకుఁగారణము ప్రత్య
క్షప్రమాణ లభ్యుగు నాధారముగాని వేఱుగాదు ప్రత్యక్ష ప్రమాణ
ములేనిచో ననుమానమే శరణమగునుగాని యది యున్నపుడు దానిం
ద్యజించి యనుమానము నేలపట్టవలెను. జగ్గకవినిగూర్చిన కాలనిర్ణయ

ముమాకుఁ దోడ్పడుచున్నదని మున్నే వ్రాసియుంటిమి. ఇందుమతీ పరిణయమును గృతినందిన ప్రభువును, అప్పరాయ యశశ్చంద్రోదయమును గృతినందిన ప్రభువును నొక రేయనుటకుఁ బ్రబల నిదర్శనము పంతులవారొనర్చిన జగ్గకవినిగూర్చిన కాలనిర్ణయమెకాక నిన్న మొన్నరచించిన పారసీక ధరాధీశచరిత్రములోని యీక్రిందిపద్యము గూడనని చెప్పవచ్చును—

క॥ ఇందుమతీ పరిణయముఖి! సుందరకావ్యములు పెక్కు సుకవులుగొనిరా

సందెగృతి నాయకత్వ మునుదానందమున వారి మన్నించితిగక్క॥

పైపద్యములో నిందుమతీపరిణయకృతినాయకుఁడు మఱికొన్ని గ్రంథములనుగూడఁ గృతినందినట్లు స్ఫుటమగుచున్నది. ఆపెక్కు, కృతులలో 'నీ' యప్పరాయ యశశ్చంద్రోదయ' మొకటియనియెఱుంగఁదగు ఈయంశము జగ్గకవిగూడఁ దనతిట్టుపొత్తమన లిఖించియున్నాఁడు.

క॥ అప్పారావుకుఁగావ్యము, చెప్ప నతండొకఁగ నందుఁజేరెను వినయం

బొప్పగ వెంకటాస్త్రిలు, గుప్తననతఁడాణి విశ్వములఁ డెన్నంగక

ప్రకృతముగామింజేసి యీజగ్గకవికిని, యశశ్చంద్రోదయ గ్రంథకర్తకునుగల తారతమ్య మిందువాక్రమ్యలేదు వారి వీరిగ్రంథములు తిలకించినవారు వీరిరువురకును 'హస్తీమశికాంతరమనియు నందుచేతనే యీతిట్లు జనించియుండుననియు నిర్ణయింతురని మాత్రమువ్రాసిన మరలఁ బ్రకృతమున కుపక్రమించెదము. పైనుదాహరించిన' పారసీకధరాధీశచరిత్ర నిన్న మొన్న అనఁగా నేటికి 8 వత్సరములవఱకును జీవించియున్న శ్రీరంగయ్యప్పారావుగారు రచింపఁజేసినది. గ్రంథకర్తలక్షణాచార్యులను సుకవి, ఈగ్రంథము భారతాదులవలె జాల పెద్దదిగా నుండునని మాతృకవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది గాని యచ్చుపడి మా కాసంస్థాన ప్రభులవలన లభించిన గ్రంథమొక యాశ్వాసము మాత్రమే, దానిలో వంశవర్ణనములో నిందుమతీపరిణయము కృతినందిన ప్రకృతప్రభువు నిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు.

చ॥ అరుదుగ నూజివీడుప్పరిని హర్మ్యవికేతన సౌధరాజిచేఁ

బరఁగెడు దుగ్గ మొక్కఁడు వివస్వతునంబెడుగానిఁగ్గ పైఁద

వ్వారు, వజ్రలాల్తు దస్తుగహా యన్ బిరుదుల్ గొనె మూడువేలసం

గరనిపుణుల్ భటుల్ గొలువఁ గాఁడగెనారఁ నృసింహుఁడెంతయున్

పైపద్యమువలనను, “ఇందుమతీపరిణయ” అనుపద్యము

ను నియ్యనముఁడు సర్వవిఘ్నములఁ గృతార్థుఁడనియుఁ దనతాతయగు విజయాప్సరాయనికన్న మిన్న యనియుఁ జెప్పవలసియున్నది. ఈయనకు మూడవతరమువాఁడగు వేంకటనరసింహరావను నామాంతరముగల నారయ్యప్పారావను ధర్మప్పారాయ సార్థకనాముఁడుగూడ మహాపురుషుఁడిని చెప్పవలసియున్నది. అది ముందు ప్రస్తావింపఁబడును వేయేల యీవంశమునం దెవ్వరో తక్క నెల్లరును మహాపురుషులును ధర్మాత్ములును ననుట కేవిధమైన సందియమునులేదు. అదియటులుండె. ఈయిందుమతీపరిణయకృతి నేతవఱకు మాత్రమే ధూర్జటికి వి వంశమును వర్ణింపవలసినవాఁడు, పదపటిప్రభువుగూర్చి పారసీక ధరాధీశచరిత్ర నుండి ముఖ్యములగు పద్యభాగములు గొన్ని యుదాహరించుచున్నారము.

సీ॥ తనదుకీర్తిద్యుతుల్ దళదిగ్జ్వానననాకచముల ముదాహరుచులనీన,...

తే॥ గీ॥ అతనితమ్ముఁడ శోభనాద్ర్యప్పరాయ విభుఁడు తద్రాజ్యమువహించె భవమలర

క॥ ఆనరనాధుఁడు మువ్వరమానవతీసుణుల సొక్కమగువతనయలన్

మానుగబెండిలియై యసమానవిభూతింజెలంగి మహి నుతిగనియెన్

చ॥ అటు నుతిగాంచు నాముగరయందును బట్టపుడేవి యెడ్డు నుత్కటపతిభక్తిచే

నలరి కాంతుఁడు కాలవశమ్మునొందఁ దాఁ బటుతర సాహసంబెనయ భర్తను

వీడఁగఁజాల నంచుసె॥ కృటం బతిగోఁ జితానల శిఖాతితి కామూర్తిజేసె

దేహముకొ॥

క॥ పొచ్చెమ్ములేక తక్కిన బుచ్చుచు రమణమృలనెడి పొలఁతులిరువురు

మచ్చికచే బలి రాజ్యంబుచ్చుఁ బాలించి రహితులతి భయమందకొ॥

ఉ॥ ఆసుదతీలలామలు ... నిజవంశము వృద్ధియొనర్చు. .. ఆత్మగోత్రజుశుభ
ప్రదలక్షణువేంకటాద్రినాభాసిలురాజపుత్రుని చెప్పియింపెలర్పగజ్జ॥

తే॥ గీ॥ అతని నిజరాజ్యమున కధిపతిమొనర్చు నతఁడు సంతోషభరితాంతరంగుడగుచు
తమ్ముడగు నారసింహభూధవుని కెలమి కర్ణరాజ్యమొసంగె నత్యద్భుతముగ॥

తే॥ గీ॥ కొంతకాలముచననందకుంతయకుండ, వెంకటాద్ర్యప్పరాయభూవిభుడుపుడమి!
విడిచి సుస్థిరభోగేచ్ఛగడలకొనగ శ్రీనివాసపదమ్ముదాఁ జేరెనంత॥

తే॥ గీ॥ వెంకటాద్ర్యప్పరాయభూవిభునిపిదప రెండు రాజ్యములూత్పన్నోద్దండవీరి
నొకటిగానిల్చినారసింహోర్వివాహుఁ డేలెకాత్రపులడపులపాలుగాఁగ॥

క॥ ఆనారసింహధరణీజానియె నారయ్యధరణీజానియనుచుఁదా
మానితముగఁజేడవయభిధానమ్మునవి స్ఫుతప్రభజ్జమహిమిం చెజ్జ॥

గీ॥ అన్నారయేంద్రధరాజాని తే॥ గీ॥
ఇట్లులేవురఁబెండ్లియై యెసఁగెనితఁడు॥
అందు॥

తే॥ గీ॥ రావువంశాభివ్రాజనంద్రప్రభాయ మానమూడవభార్యసన్మాన్యచరిత
వేంకమాంబిక సకలసాధ్వీమతల్లి యెలమి వేంకట నారసింహేంద్రుఁగనియె॥

సీ॥ కొల్లేటిభగ్గణి నెక్కి నుమహామళక విత్తుతిజాతకంఢూతి గాధవీడ
నలమటఁ జెందిరాయవనివృత్తువిహీనయగుటఁగండువుఁబాయ ననువుకనక
మహిమెనిస త్వముల్ మల్లడిగొనుచుండఁ బరికించిమదిఁ గనికరమువొడచు
నున్న తళిల నయ్యుర్విసందండుల నాటించివాటిమై తీటలుడిపె

తే॥ గీ॥ నహమా వెంకట నారసింహోప్పరాయ భూతలేంద్రునకెంతటిభూతదయయొ
యిమ్ముహోదారుసత్కథలెల్లదిశల గాన మొనరించెదరుపుణ్యకరములనుచు॥

తే॥ గీ॥ యాత్రకైయెగుదెంచెడునాత్రరాహ సాధుజనులకునా రాజుఁడ్రుండపుడు
కలశములవస్త్రములుమఱిగంబళములు మొసఁగి మృష్టాన్న మిడితృప్తి మొందజేయు॥

■ నారయ్యప్పారావుస్వామిసన్నిధిబైటె”

అనుగీతమునర్వత్రసుప్రసిద్ధము పైపడ్యము లోనిధర్మములెల్ల నం
దువిస్తరించియున్నవి వలయువారద్దానికతన నెఱుంగఁదగు. ఈవిషయ
మై మాగీరతభాగములలో నొకటియగు విగ్రహారాధనమునందిట్లు ప్ర
సంగవశమునంబ్రశంసించియుంటిమి,

తే॥ గీ॥ . రామచంద్రాప్పరాయ భూరమణులకు మతి/ మహాప్పరాయధీమహితు
గనియె

సీ॥ తే॥ గీ॥ రామచంద్రాప్పరాయభూరమణునకును బృహదయు సీతమయునావిశుద్ధచరిత
లైనపత్నులుగల రిద్దలు

సీ॥ రామచంద్రమహీపురందరుం డల సీతమాంబికయందు

శోభనాద్ర్యప్పరాయ భూసురవిధేయుఁ గనియె. . .

తే॥ గీ॥ మారితాభిఖ్య శ్రీమబ్జమాంబ మతియు, రమణమయునాఁగ నిద్దఱురమణు
లొనృపాలచంద్రునిభార్యలు. . .

సీ॥ ఆసుబ్జమాంబికయం దల్ల శ్రీశోభనాద్ర్యప్పరాయధరాధినాథుఁ
డనఘ (1) నారయ్యధరాధీశు (2) రంగభూనాథుఁ (3) జగన్నాథనరవరేణ్యు
(4) వేంకటనరసింహవిభు, (5) వేంకటాద్రినృపాలు (6) సింహాద్రిభూపాలులకు
(7) వేంకటరామపుణ్యనాథుడనియెడి నేడువరకుతుల మహిళనుతులఁ
దతమరాహరహరహరసితసితాద్ర పీఠతారాగతారేశసారతమ గు
పర్వరాడర్వకరిగర్వధూర్వహ ప్ర శస్తకీర్తులఁగనియె సత్సమితివొగడ"

ఈపద్యమునందుఁ బేర్కొనఁబడిన యేడుగురు ప్రభువులలోఁ

బ్రహ్మత్రైగంధమునుద్ధరించినవారు నారయ్యప్పారావుగారి మనుమలు,
ఈనారయ్యప్పారావుగారి శాఖను దుట్టతుడను జెప్పఁదలఁచి యిందు
రెండవవారు మొదలుకొని యాయాసోదరుల యభివృద్ధ్యాదులను సం
గ్రహముగా నింతకుమున్ను దాహరించుచున్న పొత్తమునుండియే యు
దహరించుచున్నారము.

తే॥ గీ॥ అందు మత్స్యతినాథుఁడైయమరు రంగ భారుణినాథు సమితమేధాసనాథు
నమరమతగాథుఁ గీర్తితారాధినాథు నెన్న శక్యంబె వేచుకల్గిమన్నకై న॥

ఇందుఁ బేర్కొనఁబడిన శ్రీ రంగయ్యప్పారావుగారు పైసోదరుల
లో రెండవవారు, వీరికొక కొమార్తమాత్రము కలదు, వారినిగూర్చి
యీక్రిందిపద్యము చెప్పను.

కా॥ శ్రీమద్రంగనృపాల శేఖరుఁడు లక్ష్మీచెల్లమాంబాసతీ
నీమంత్రివ్యవతంసమందుఁ గనియెకొ శీతాంశుభావ్యద్యత

ఉ॥ ఎంచికనంగలేవుకదా? యెన్నడునర్భక? “నారయప్పరా”

వంచును “స్వామిసన్నిధి” యటంచును “బైటే” యటంచుదంబురా

గొంచుదెంచుభిక్షుకుల గొంజొకరేనిస్మరింపరేమి? య

య్యంచితవాసిగాసిలుట కానొకమానములిట్టిగానముల్॥

ఉ॥ ఎవ్వని పేరు చెప్పికొన నించుక ముష్టియుఁగూడఁబుట్టదా

గవ్వ నెవండుపాడుఁ ద్రిజగములుమోసినవారి దక్కనీ

నవ్వునకగ్ధమేమి? యలనారయభురమణం డలంతియే

యెవ్వరు నీకుఁజెప్పఁగల రేదెనొ గిల్కెడు తోచినట్లుగక

మఱియు నీయప్పరాయలకు ధర్మప్పారావను సార్థి బిరుదనా
మము సర్వత్ర సుప్రసిద్ధము, ఈయనఘనిగూర్చిన పుణ్యకథ తెన్ని
యో జనులు గడువిశ్వాసముతోఁ జెప్పికొనుచుందురు. ఈయనయవ
సానకాలమున సూర్యమండల మి భేదిల్లివల్లగాఁ గొందఱు పుణ్యాత్ము
లు కాంచినట్లు విచుచున్నారము. మరలఁ బ్రకృతాంశమున కుపక్ర
మింతము. ఈధర్మప్రభువు మనయిందుమతీపరిణయ కృతి నేతకు మూడ
వ పురుషుడచునది ప్రస్తుతాంశము, ఈతరువాతి వంశీయులంగూర్చి
కూడఁ గొంతొక యాచరిత్రమునుండియే యుదాహరింతముగాక

క॥ “ఆనరపతికి న్నలుపురుమానవతులు భార్యలు”

ఉ॥ వేంకటనారసింహపృథివీపతి గాంచెను నారయేంద్రుకొ

క॥ ఆతని కిరువ్వుభార్యలు శ్రీపాపమాంబ మఱి చిన్న ప్రియున్

సీ॥ తే॥గీ॥ భర్తృకు జ్ఞావిధిజ్ఞ శ్రీపాపమాంబపూజ్యతమముగఁబెక్కిండ్లు రాజ్యమేతె

వ॥ ఇట్లు వేంకటస్వసింహ భూపాలువంశంబు పాపమాంబికాపర్యంతంబు నభి
వర్ణించి మరలఁ గృతిపతియగు రంగభూపాలువంశ భివర్ణనంబుగావించువాడనయి త
త్ప్రసిద్ధతామహాదగు నాఁ సింహవిభుని యైదవపల్ని నభివర్ణించెద

సీ॥ తే॥గీ॥ . నాగసింహభూతలన పేండ్లు నైదవపదూవరేణ్య పుణ్యాభిగణ్య

వేంకమాంబిక చెలువొందు విభుర వెఱసి

సీ॥ అన్నారసింహేంద్రుఁ డత్తలోదరియందు

ఈనెల సొమ్ముచెల్లించిన చందాదారులు.

- 1 Xరికెపాటి సుబ్బారాయుడగారు గుంటూరు
- 2 మల్లాది కామయ్యగారు చింతపల్లిదొరసానిసంస్థానము గుంటూరు
- 3 కాకుమాను వెంకటనరసింహముగారు గుంటూరు
- 4 న్యాయతి హనుమంతరావుగారు ప్లేడరు గుంటూరు
- 5 పెద్దిభట్ల పెదనాగేశ్వరరావుగారు తహశీల్దారు గురిజాల
- 6 రాజా వాసిరెడ్డి చంద్రమాలేశ్వరప్రసాదు బహదరు జమిందారు
గారు, ముక్కల
- 7 కలువలపల్లి రంగయ్యశాస్త్రిగారు, భాస్కరాచార్యులు, ఏలూరు
- 8 బుడంపాటి సుబ్బయ్యగారు రాజమహేంద్రవరము
- 9 దూపాటి తిరుమల వెంకటరత్న మాచార్యులుగారు, న్యూ-ల్ నూప్టరు
కమ్మవారిపాలెము
- 10 పోలేపెద్ది నాగభూషణముగారు రాజాపేట
- 11 చతుర్వేదుల నరసింహముగారు విష్ణుర్లపల్లె
- 12 సయ్యదుఖాసీమ్ సాహేబుగారు ఫారెస్టుగార్డు చింతపల్లి
- 13 తూములూరు సదాశివయ్యగారు కరణము చివలూరు
- 14 చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు ఇంటూరు
- 15 దిడుగు కాంతయ్యగారు పెదకొదమగుడ్డ
- 16 సన్ని ధానము విశ్వనాథశాస్త్రిగారు లైసెన్సు గుమాస్తా చౌట
పాపయపాలెము
- 17 ఫణిభట్ల రాజేశ్వరశాస్త్రిగారు మాజపీఠ
- 18 సోమనూజల వెంకటసుబ్బయ్యగారు దుగ్గిరాల
- 19 ప్రభల వీరరాఘవులుగారు ప్లేడరు తెనాలి
- 20 కప్పగతుల వెంకటసుబ్బయ్యగారు బాపట్ల
- 21 భువనగిరి ముకుందరామయ్యగారు రివిన్యూయినస్పెక్టరు బాపట్ల
- 22 నోరి వెంకటేశ్వరులుగారు ప్లేడరు బాపట్ల
- 23 చించినాడ వెంకటరత్న శాస్త్రిగారు బెజవాడ
- 24 జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రెసిడెన్సీమేజిస్ట్రేటు మదరాసు
- 25 కున్రిసెట్ట వెంకరత్నముగారు సందెపూడి
- 26 రామరాజు సీతారామయ్యగారు కరణము వ్యాపకంపల్లె

ప్రధానపోషకులు

శ్రీ శ్రీ జగద్గురు విరూపాక్షస్వాములవారు.
పోషకులు.

- 1 శ్రీ రాజా నారాయణరావు సింహాద్వైపారావు బహదరు
జమిందారులు, నూజివీడు.
- 2 శ్రీ రాజా కోటగిరి వెంకటకృష్ణారావు బహదరు
జమిందారుగారు గంపలగూడెం
- 3 అల్లాడి లక్ష్మణరావుగారు కరణము జంగపల్లి
- 4 రామసింగుగారు నెల్లుట్ల పాపురపు సంసానము మానేజరు నెల్లుట్ల
- 5 రంగావర్మల హనుమయ్యగారు జిల్లాకోర్టువకీలు గుంటూరు
- 6 తాడేపల్లి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు మక్తాదారు చొల్లెరు
- 7 బీరకాయలరామారావు దేశముఖుగారు రాయగిరి

సహాయులు.

- 1 అన్నమురాజు సుబ్బారావుగారు నండురు
- 2 నండురు నరసింహారావుగారు, కరణం, నండురు
- 3 నైషధము సీతాకాంతముగారు మోరంపూడి
- 4 మొదకు శేషారావు దేశముఖుగారు, నల్లబల్లి.
- 5 కుప్పా శంకరశాస్త్రిగారు, చివలూరు.
- 6 గంభీరరావు దేశాయిగారు, లింగన్నపేట.
- 7 నారసింహరెడ్డి దేశాయిగారు, కాసరబాద.
- 8 కొండపల్లి అనంతరామయ్యగారు, వకీలు. బొనగాం.
- 9 పిరాట్ల సీతాకాంతమ్మగారు, చింతపల్లి.
- 10 కాకుమాను హనుమయ్యగారు, నర్సారావుపేట.
- 11 తంగెడ నరసింహారావుగారు, కరణం, మోరంపూడి.
- 12 చెన్నూరు రాఘవగారావు దేశపాండ్యగారు, పెదవీడు.
- 13 వాసిరెడ్డి వెత్తయ్యగారు, చేబ్రోలు.
- 14 వెలుగూరి పిచ్చయ్యగారు, కొడమగుండ్ల.
- 15 తుముర్తుగోటి నరసింహారావుగారు, తిరుమలగిరి.
- 16 వెంకటరామకవులు, పల్నాడుతాలూకా